

ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО ВИЗНАННЯ ПРАВОЧИНІВ БОРЖНИКА НЕДІЙСНИМИ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО

Гурин М.О.,

*суддя Господарського суду Чернівецької області
ORCID 0000-0001-6153-088X*

Гурин М. О. Процесуальна форма розгляду справ про визнання правочинів боржника недійсними у справі про банкрутство.

Відкриття провадження у справі про банкрутство щодо боржника суттєво змінює як правовий режим майна такого боржника, так і процедуру розгляду спорів, стороною в яких є боржник. Відповідно до принципу концентрації всіх майнових спорів у межах справи про банкрутство, господарський суд, який розглядає таку справу, вирішує всі спори за участю боржника. Важливе місце серед цих спорів займають справи про визнання правочинів боржника недійсними.

Стаття присвячена дослідженню процесуальної форми розгляду справ про визнання правочинів боржника недійсними у справі про банкрутство. Автором проаналізовано поняття господарської процесуальної форми та її співвідношення із процедурою розгляду справ про банкрутство, досліджено характерні ознаки провадження у справі про банкрутство та виявлено їх дію у відокремлених провадженнях, у межах яких вирішуються спори про визнання правочинів боржника недійсними.

Метою статті є дослідження процесуальної форми розгляду справ про визнання правочинів боржника недійсними у справі про банкрутство та виокремлення особливостей розгляду справ про визнання правочинів боржника недійсними у межах справи про банкрутство.

Справи про банкрутство є формою господарського процесу. Тому їх розгляд здійснюється не лише на підставі норм спеціального акту – Кодексу України з процедур банкрутства, але і на підставі загальних положень Господарського процесуального кодексу України.

За результатами проведеного дослідження автор доходить висновку, що позови про визнання недійсними правочинів боржника у справах про банкрутство розглядаються у відокремленому провадженні у межах справи про банкрутство. Про рішення розглядати позов про визнання правочину боржника недійсним господарський суд зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі.

Важливо розмежовувати учасників справи про банкрутство загалом та учасників таких «міні-проваджень» з оскарження правочинів боржника – у першу чергу, для правильного визначення кола учасників справи та суб'єктів, що мають право на оскарження судових рішень, прийнятих за результатами розгляду таких справи.

Ключові слова: банкрутство, неплатоспроможність, концентрація спорів, визнання правочину недійсним, відокремлене провадження.

Guryn M. O. Procedural form of consideration of cases on recognition of debtor's laws invalid in bankruptcy cases.

The opening of bankruptcy proceedings against a debtor significantly changes both the legal regime of such debtor's property and the procedure for resolving disputes to which the debtor is a party. In accordance with the principle of concentration of all property disputes in a bankruptcy case, the economic court, which hears such a case, resolves all disputes with the participation of the debtor. An important place among these disputes is occupied by cases of invalidation of the debtor's transactions.

The article is devoted to the study of the procedural form of consideration of cases on the recognition of the debtor's transactions invalid in the bankruptcy case. The author analyzes the concept of economic procedural form and its relationship with the bankruptcy proceedings, examines the characteristics of bankruptcy

proceedings and identifies their effect in separate proceedings, which resolve disputes over the invalidation of the debtor's transactions.

The purpose of the article is to study the procedural form of consideration of cases on recognition of the debtor's transactions as invalid in the bankruptcy case and to highlight the features of consideration of cases on the recognition of the debtor's transactions as invalid within the bankruptcy case.

Bankruptcy cases are a form of economic process. Therefore, their consideration is carried out not only on the basis of a special act – the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures, but also on the basis of the general provisions of the Economic Procedural Code of Ukraine.

Based on the results of the study, the author concludes that claims for invalidation of the debtor's transactions in bankruptcy cases are considered in separate proceedings within the bankruptcy case. The decision to consider the claim for invalidation of the debtor's transaction shall be noted by the commercial court in the decision to initiate proceedings in the case.

It is important to distinguish between participants in bankruptcy proceedings in general and participants in such "mini-proceedings" to challenge the debtor's transactions – primarily to correctly determine the range of participants in the case and entities entitled to appeal court decisions.

Key words: bankruptcy, insolvency, concentration of disputes, invalidation of the transaction, separate proceedings.

Постановка проблеми. Після відкриття провадження у справі про банкрутство правовий статус боржника та його майна зазнає суттєвих змін. Такі суб'єкти, як арбітражний керуючий, кредитори та господарський суд отримують суттєву владу над господарською діяльністю боржника. Відповідно до принципу концентрації всіх майнових спорів у межах справи про банкрутство, господарський суд, який розглядає таку справу, вирішує всі спори за участю боржника. Важливе місце серед цих спорів займають справи про визнання правочинів боржника недійсними.

Аналіз останніх публікацій свідчить, що проблематика банкрутства у цілому досить популярна. Окремі питання відновлення платоспроможності боржника та визнання його банкрутом знайшли своє відображення у працях таких науковців, як: О.А. Беляневич, О.М. Бірюкова, А.А. Бутирського, І.А. Бутирської, О.В. Васьковського, І.О. Вечірка, В.В. Джуня, С.В. Жукова, Ю.В. Кабенюк, Б.М. Полякова, П.Д. Пригузи, В.В. Радзивілюк та інших. Поряд з цим, процесуальні особливості розгляду справ про визнання недійсними правочинів боржника у справі про банкрутство все ще потребують вивчення.

Метою даної статті є дослідження процесуальної форми розгляду справ про визнання правочинів боржника недійсними у справі про банкрутство та виокремлення особливостей розгляду справ про визнання правочинів боржника недійсними у межах справи про банкрутство.

Виклад основного матеріалу. Важливим інститутом законодавства про банкрутство є визначення у встановленому законом порядку правочинів боржника недійсними та застосування наслідків такої недійсності, що надає кредиторам та арбітражному керуючому можливість повернення активів боржника до ліквідаційної маси боржника для задоволення вимог кредиторів [1, с. 71]. Розглядаються такі справи у межах справи про банкрутство у порядку господарського судочинства. Тому для визначення процесуальної форми розгляду та вирішення таких справ звернемось, перш за все, до визначення поняття господарської процесуальної форми загалом.

Господарська процесуальна форма, за визначенням Є.А. Таликіна, – це заснована на встановлених нормах права процедура організації розумового процесу розгляду та вирішення господарським судом справ, віднесених до його компетенції, спрямована на забезпечення його справедливості та своєчасності [2, с. 727]. Справи про банкрутство є формою господарського процесу. Тому їх розгляд здійснюється не лише на підставі норм спеціального акту – Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КУЗПБ), але і на підставі загальних положень Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України).

В. Радзивілюк та Р. Поляков відзначають, що з процесуальних питань КУЗПБ помітно поступається своєму попереднику – Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». У КУЗПБ багато описок, колізій і прогалин, які сьогодні доводиться долати правозастосовним органам [3, с. 148].

Аналіз ГПК України свідчить, що стосовно справ про банкрутство даний кодекс передбачає відносно небагато положень: господарські суди розглядають справи про банкрутство у порядку, перед-

баченому цим Кодексом для позовного провадження, з урахуванням особливостей, встановлених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (ч. 6 ст. 12); господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності (крім справ, передбачених частиною другою цієї статті), та інші справи у визначених законом випадках, зокрема: справи про банкрутство та справи у спорах з майновими вимогами до боржника, стосовно якого відкрито провадження у справі про банкрутство, у тому числі справи у спорах про визнання недійсними будь-яких правочинів (договорів), укладених боржником; стягнення заробітної плати; поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника, за винятком спорів про визначення та сплату (стягнення) грошових зобов'язань (податкового боргу), визначених відповідно до Податкового кодексу України, а також спорів про визнання недійсними правочинів за позовом контролюючого органу на виконання його повноважень, визначених Податковим кодексом України (п. 8 ч. 1 ст. 20); справи про банкрутство не можуть бути розглянуті у порядку спрощеного позовного провадження (п. 1 ч. 4 ст. 247) [4] тощо.

Таким чином, розгляд справ про банкрутство здійснюється на підставі загальних норм та принципів господарського процесу, які є висхідними ідеями, «стержнем», на якому тримається право [5, с. 33]. В.В. Джузь згадує також про принцип процесуального плюралізму в конкурсному праві (процесі) [6, с. 213–221]. П.Д. Пригуза та А.П. Пригуза, розвиваючи суть і призначення даного принципу, пропонують виходити з того, що конкурсне провадження є непозовним провадженням, а тому процесуальні норми, передбачені положеннями ГПК України, не повною мірою охоплюють процесуальні дії, що здійснюються господарським судом при розгляді справ про банкрутство [7, с. 56].

З приводу взаємодії норм ГПК України та КУзПБ Р.Б. Поляков зазначає, що КУзПБ є спеціальним нормативно-правовим актом. Це означає, що інші норми господарського процесуального законодавства застосовуються субсидіарно, тобто настільки, наскільки це не суперечить чи є необхідним у процедурі банкрутства, а для фізичних осіб – у процедурі неплатоспроможності [8, с. 76–77].

Серед характерних ознак провадження у справах про банкрутство І.А. Бутирська пропонує виокремити: 1) дуалістичний характер правового регулювання – нормами ГПК України та КУзПБ; 2) активна роль господарського суду у справі про банкрутство; 3) особливий суб'єктний склад; 4) концентрація у межах справи про банкрутство всіх спорів, стороною в яких є боржник; 5) застосування під час розгляду справи про банкрутство особливих матеріальних і процесуальних норм [9, с. 31]. Дані ознаки є характерними як для провадження у справі про банкрутство загалом, так і для процесуальної форми розгляду так званих відокремлених проваджень (їх також називають «міні-провадженнями»), у межах яких вирішуються спори за участю боржника, у тому числі справи про визнання правочинів боржника недійсними.

З приводу відокремлених проваджень Б.М. Поляков зазначає: «Як убачається зі змісту КУзПБ, за своєю процесуальною формою процедура банкрутства складається з двох частин. Перша – включає в себе основне провадження, спрямоване на вирішення головного завдання – задоволення грошових вимог кредиторів шляхом застосування спеціальних судових процедур: для юридичних осіб – санації і ліквідації; для фізичних – реструктуризації та погашення боргів. Друга частина складається з додаткового або відокремленого від основного процесу провадження. У відокремленому провадженні вирішуються майнові спори, стороною яких є боржник. Завдання такого провадження полягає у збереженні й поповненні активів або конкурсної маси боржника. Уперше відокремлене провадження з'явилося в період дії закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [10].

А.А. Бутирський також наголошує, що справи про банкрутство умовно можна поділити на дві категорії:

1) власне справи про банкрутство;

2) пов'язані з ним справи, які розглядаються у порядку позовного або заявного провадження (визнання недійсними аукціонів, договорів тощо) [11, с. 79].

Поділ справ про банкрутство на власне справи про банкрутство та на відокремлені провадження є не суто теоретичним, а має важливе практичне значення – зокрема, для визначення кола учасників таких «міні-проваджень» та суб'єктів, що мають право оскаржувати судові рішення, прийняті за результатами розгляду таких справ. Про рішення розглядати позов про визнання правочину боржника недійсним господарський суд зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі.

Висновки. Таким чином, позови про визнання недійсними правочинів боржника у справах про банкрутство розглядаються у відокремленому провадженні у межах справи про банкрутство. Важли-

во розмежовувати учасників справи про банкрутство загалом та учасників таких «міні-проваджень» з оскарження правочинів боржника – у першу чергу, для правильного визначення кола учасників справи та суб'єктів, що мають право на оскарження судових рішень, прийнятих за результатами розгляду таких справи.

Список використаних джерел:

1. Жуков С. В. Ліквідаційна процедура банкрутства юридичних осіб відповідно до кодексу України з процедур банкрутства : наук.-практ. посіб. Київ : Алерта, 2021. 292 с.
2. Таликін Є. А. Визначення поняття господарської процесуальної форми. *Форум права*. 2011. № 4. С. 723–728.
3. Радзивілюк В., Поляков Р. Проблеми застосування господарсько-процесуальних норм у процедурі банкрутства (неплатоспроможності). *Право України*. 2020. № 7. С. 147–158.
4. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06 листопада 1991 року. № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
5. Бутирський А. А. Правове регулювання принципів здійснення правосуддя в адміністративному та господарському судочинстві. *Судова апеляція*. 2010. № 2. С. 33–40.
6. Джунь В. В. Інститут неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні : Монографія. Видання друге, виправлене і доповнене. К. : Юридическая практика, 2006. 384 с.
7. Пригуза П. Д., Пригуза А. П. Науково-практичний коментар Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у редакції з 18 січня 2013 року (доктринальне тлумачення норм права неплатоспроможності та статей 1-21). Херсон : Видавництво «ТДС», 2013. 304 с.
8. Поляков Р. Б. Інститут банкрутства (неплатоспроможності) в юридичній доктрині України : монографія. Запоріж. нац. ун-т. Київ : Юрид. вид-во «Право України», 2021. 312 с.
9. Бутирська І. Провадження у справах про банкрутство як особливий вид провадження у господарському судочинстві. *Право України*. 2021. № 4. С. 23–32.
10. Поляков Б. Як оскаржити судові акти в процедурі банкрутства? *Закон і бізнес*. 12.01–17.01.2020. URL: <https://zib.com.ua/ua/140847.html> (дата звернення: 25.12.2021).
11. Бутирський А. А. Проблемні питання реалізації майна банкрута у ліквідаційній процедурі. *Економіка та право*. 2019. № 2. С. 78–83.